

СТРУКА (назив):		Све струке		
ЗАНИМАЊЕ (назив):		Сва занимања		
ПРЕДМЕТ (назив):		ЕТИКА (за IV разреде средњих школа)		
Опис (предмета):		Општообразовни – изборни обавезни предмет		
Моду:		Етичке теорије		
Датум:	27.06.2019.	Шифра:		Редни број: 02
Сврха				
<p>У етици образовну сврху није могуће одвојити од васпитне. Акцент је на практичном знању које се претвара у дјеловане и постаје пракса рјешавања проблема свакодневног живота. Ученицима се не нуде готова рјешења него се код њих развија критичка морална свијест о властитим и туђим поступцима. Сврха овог модула Етике је да оспособи ученике да:</p> <ul style="list-style-type: none"> - кроз изучавање различитих етичких теорија упознају сложеност моралног феномена; - разумију да етичка теорија објашњава и усмјерава начин и стил живота сваког појединца, односно, да се аргументација етичке теорије примјењује на моралне проблеме приватног, друштвеног и професионалног живота; - преиспитају туђе али и властите моралне ставове и предрасуде, те да их филозофским промишљањем коригује, остварујући у својој заједници моралне вриједности; - стекну поштовање према фундаменталним људским вриједностима (правда, слобода, толеранција, мир, достојанство) и да на њима базирају своје морално дјеловање. 				
Специјални захтјеви / Предуслови				
<p>Према свом статусу наставни предмет Етика је обавезни-изборни предмет, који се изучава у 3. и 4. години школовања, са једним часом седмично. Предуслов за реализацију овог модула је да су ученици с успјехом завршили изучавање претходног модула <i>Основни појмови и дилеме</i>.</p>				
Циљеви:				
<p>Етика је тренутно у савременој литератури најтемељније дискутована и највише развијана област филозофије. У једном модулу је није могуће приказати у цјелокупном обиму и пуноћи њених сложених садржаја, нити нам је то намјера. При дефинисању циљева овог модула задовољићемо се прегледом основних етичких појмова и дилема, те најрелевантнијих нормативно-етичких теорија, како би ученици стекли довољно знања да самостално промишљају о моралним питањима и стану на пут усавршавања моралног карактера.</p> <p>Општи циљеви модула огледају се у томе да ученици:</p> <ul style="list-style-type: none"> • усвоје основна знања из области етичких теорија и повежу их са знањима стеченим у претходном модулу; • идентификују најрелевантнија етичка учења, уоче њихове сличности и разлике, као и њихове позитивне и негативне стране; • препознају најрелевантнија етичка дјела и њихове ауторе; • постану способни критички анализирати изворни текст са аргументовањем властите мисаоне позиције; • конкретну моралну дилему повежу са етичком теоријом; • развију критичност, самокритичност, толерантност, одговорност, солидарност, ненасилну комуникацију, те поштовање универзалних људских вриједности; • постану свјесни одговорности и дужности које имају према својим колегама, ближњим и друштвеном окружењу те подстичу вољу ученика на морално дјеловање и усавршавање. 				

Јединице:	
<ol style="list-style-type: none"> 1. Моралност и религија 2. Етика врлине 3. Деонтолошка етика 4. Консеквенцијалистичка етика 5. Слободна тема 	
Резултати учења/исходи	Смјернице за наставнике
<p>1. МОРАЛНОСТ И РЕЛИГИЈА</p> <p>1.1 Хришћанство Ученици ће бити у могућности да:</p> <ul style="list-style-type: none"> - наведу основне информације о хришћанској религији - наброје Десет Божијих заповиједи јудаизма - цитирају двије највеће Христове заповиједи - објасне идеју првобитног гријеха и наброје седам смртних гријеха - уоче значај папинских енциклика - разумију и примјене критичку аргументацију религијске етике коју Платон излаже у Еутифрону. <p>1.2 Ислам Ученици ће бити у могућности да:</p> <ul style="list-style-type: none"> - наведу основне информације о исламској религији - наведу и образложе пет стубова ислама - разумију синтезу моралне са религијском и правном нормом у шеријатском закону - критички интерпретирају појам цихада. <p>1.3 Хиндуизам Ученици ће бити у могућности да:</p> <ul style="list-style-type: none"> - наведу основне информације о хиндуистичкој религији - опишу специфично културолошки кастински систем чистоће - објасне појмове карме, маје, ахимсе и мокше - интерпретирају важност и утицај Гандијевске не насилне револуције. <p>1.4 Будизам Ученици ће бити у могућности да:</p>	<p>На часу је потребно комбиновати различите методе и облике рада. Због тога наставници треба да владају репертоаром различитих наставних метода. Потребно је редуковати традиционално и фронтално излагање наставника. Акцент ставити на интерактивну наставу и критичко мишљење ученика кроз индивидуални рад, тимски и групни рад: кооперативно учење кроз интеракцију, учење према моделу, активно искуствено учење, рјешавање проблема. Три су основна елемента критичког мишљења: размишљање (концептуализација, анализа-синтеза, евалуација), размјена (комуникација, опсервација других погледа, преиспитивање и упоређивање), презентација (изградња и аргументована одбрана властитог става, самопоуздање и свијест о вриједности властитих идеја, мотив за дјеловање). Критичко мишљење у настави развија се путем ЕРР стратегије (евокација, разумијевање, рефлексција) користећи различите методе и технике попут:</p> <ul style="list-style-type: none"> - скандалон, - проблематизација, - актуализација; - усмено излагање са коришћењем табле, по могућности електронске презентације, - разговор (катехетички,

<ul style="list-style-type: none"> - наведу основне информације о будистичкој религији - образложе четири племените истине будизма - објасне појмове дхарме, самсаре и нирване - уоче важност и значај зен будизма у свакодневном животу источног човјека. 	<p>мајеутички, хеуристички) остварен на различите начине (олуја идеја, групном дискусијом, учеником звијездом),</p> <ul style="list-style-type: none"> - сњевна грудва, слагалица, вртешка, - рад на изворном тексту - студија (анализа) случаја; - дебата - развојни разговор (питање – одговор – констатација) - метода писаног рада, - квиз знања и групно креирање мапе ума.
<p>2. ЕТИКА ВРЛИНЕ</p> <p>2.1 Конфуције Ученици ће бити у могућности да:</p> <ul style="list-style-type: none"> - наведу основне информације о Конфучијевом животу и његовом значају за културу Кине - наведу и објасне основне поставке Конфуције етике: ли, ри и јен. - наведу и образложе пет друштвених односа који произилазе из његовог етичког учења - наброје најзначајније Конфуције настављаче и противнике. <p>2.2 Сократ Ученици ће бити у могућности да:</p> <ul style="list-style-type: none"> - наведу основне информације о Сократовм животу и филозофском утицају на Платона - уоче значај Сократовог суђења, одбране и смрти - образложе четири кардиналне врлине - објасне појмове мајеутике и ироније - наброје и образложе разлике сократовских школа. <p>2.3 Аристотел Ученици ће бити у могућности да:</p> <ul style="list-style-type: none"> - наведу основне информације о Аристотеловом животу и филозофском опусу - објасне појам еудајмонизма и акрасије - направе разликују етичких од дианоетичких врлина - образложе принцип средње мјере у формирању врлине - критички интерпретирају три животна стила које Аристотел наводи у Никомаховој етици. <p>2.4 Феминизам Ученици ће бити у могућности да:</p> <ul style="list-style-type: none"> - идентификују основне таласе развоја феминизма - изложе основне поставке феминистичке филозофије 	<p>Наставу учинити занимљивом коришћењем актуелних примјера моралних дилема из свакодневног живота заједнице (дневна штампа, телевизија, филм). Из истог разлога избјегавати на часу диктирање – потребне материјале доставити ученицима одштампане.</p> <p>Због природе предмета, при упознавању ученика с новим садржајем, наставник не би смио упасти у замку да излаже и намеће своју етичку позицију ученицима. Сваком моралном проблему и етичком правцу треба прићи подједнако објективно и критички. Разлике моралних погледа треба подстицати а не сузбијати. На ученику је да слободно искористи те информације и самостално примјењујући етичку аргументацију формира властити морални суд.</p> <p>Од изузетне је важности показати ученицима да су питања и садржаји којим се етика бави, иако понекад потиче из далеке прошлости, потпуно је смислени и крајње корисни у рјешавању проблема савременог човјека.</p>

<ul style="list-style-type: none"> - објасне феминистичку критику традиционалног схватања моралног развоја - објасне појам бриге - развије и аргументовано одбрани властиту позицију о важности феминистичке етике. 	<p>Програмом је предвиђена и слободна тема, што даје могућност наставницима да у договору са ученицима бирају садржај којим ће се бавити, самим тим да креирају исходе учења којим ће тежити. Овим ученици постају равноправни партнери у креирању програма. Док се самом наставнику оставља слободан простора за обрађивање тема од личног интересовања.</p>
<p>3. ДЕОНТОЛОШКА ЕТИКА</p> <p>3.1 Стоицизам Ученици ће бити у могућности да:</p> <ul style="list-style-type: none"> - наведе основне информације о стоичкој школи - наведу најзначајније представнике и фазе развоја школе - објасни појмове космополитизам и апатија - интерпретирају стоичко учење односа разума и емоција. <p>3.2 Природно право Ученици ће бити у могућности да:</p> <ul style="list-style-type: none"> - разумију основне поставке теорије природног права - повежу теорију природног права са универзалним људским правима и интернационалним правом - образложе појам људске природе - идентификују допринос филозофије Џона Лока за теорије етике природног права - аргументовано дискутују на питање да ли је човек по својој природи добар или зао. <p>3.3 Друштвени уговор Ученици ће бити у могућности да:</p> <ul style="list-style-type: none"> - одреде појмове друштвеног уговора и информисаног пристанка - објасне појам праведности - разликују легитимно од легалног - идентификују допринос филозофије Томаса Хобса за развој етичке теорије друштвеног уговора - идентификују допринос филозофије Жан Жак Русао за развој етичке теорије друштвеног уговора. <p>3.4 Категорички императив Ученици ће бити у могућности да:</p>	

- наведу основне информације о Кантовом филозофском стваралаштву и каснијем утицају
- уоче значај Кантовог коперниканског обрата у филозофији
- образложе Кантову критику дотадашње етичке теорије
- дефинише појмове добре воље и дужности
- разликује категорички од хипотетичког императива
- наведу и образложе двије чувене формулације категоричког императива
- интерпретирају Кантову идеју вјечног мира
- наброје неокантовске филозофе и сумира њихову мисаону позицију

4. КОНСЕКВЕНЦИЈАЛИСТИЧКА ЕТИКА

4.1 Хедонизам

Ученици ће бити у могућности да:

- дефинишу појам хедоне
- наведу основне хедонистичке поставке Аристипа из киничке школе
- наведу основне хедонистичке поставке епикуровске школе
- критички интерпретирају парадокс хедонизма.

4.2 Егоизам и Алтруизам

Ученици ће бити у могућности да:

- дефинисати појмове егоизма, алтруизма и аскетизма
- разликовати психолошки од етичког егоизма
- изразе важност реципрочног алтруизма за људску заједницу
- сумирају критику алтруистичке етике
- критички интерпретирати изјаву Огиста Конта „живјети за друге“.

4.3 Утилитаризам

Ученици ће бити у могућности да:

- наведу основне информације о оснивачима утилитаристичке школе
- уочавају разлике и сличности утилитаризам са осталим консеквенцијалистичким теоријама
- објасне принципе максимизације среће и корисности
- наброје елементе моралне рачунице одлучивања утилитаризма и демонстрирају је

<p>на конкретном примјеру - критички интерпретирају утилитаристичку теорију кроз „тролеј проблем“.</p>	
<p>5. СЛОБОДНА ТЕМА</p> <p>Према избору наставника и ученика.</p>	
<p>Интеграција</p>	
<p>Због ширине свог предметног поља Етика има добру корелацију са другим наставним предметима. Зато би било корисно, уколико је то могуће, да у фази планирања рада наставник у разговору са колегама повеже теме усаглашавањем времена и начина реализације наставе.</p> <p>Филозофија: као једна од филозофских дисциплина предмет Етике је у потпуној корелацији са свим наставним јединицама предмета Филозофије.</p> <p>Социологија (Грађанско образовање; Култура религија; Демократија и људска права): грађанско друштво, друштвени уговор, изградња личног и националног идентитета, људска права, човјек као друштвено биће, важност демократског политичког система, глобализација, економски развој и сиромаштво, социјална патологија, мултикултурност и секуларизација, друштвена улога религије, функције и елементи религије, обичаји и традиција, родна равноправност.</p> <p>Психологија: конфликти и фрустрације, мотивације и емоције, социјализација личности, интерперсонална комуникација, теорије личности, социјална психологија, развојна психологија, психологија рада.</p> <p>Историја: устанци и револуције, свјетски ратови, развој друштвено-економских формација, покрети ослобођења и равноправности.</p> <p>Комуникологија: ненасилно рјешавање конфликта, активно слушање и јасно изражавање, бонтон.</p> <p>Српски језик и књижевност: бајке и басне као моралне поуке, значај књижевних дјела за васпитање цјеловите личности, важност епике и трагике (Антигона, Едип, Илијада, Одисеја, Еп о Гилгамешу), Горски вијенац, Гетов Фауст, Дантеова Божанствена комедија, Ками Странац и Куга, Хесе Степски вук/Игра стаклених перли, Достојевски Злочин и казна/ Браћа Карамазов, Толстој Рат и мир.</p> <p>Биологија: генетика и генетски инжењеринг, значај заштите екосистема.</p> <p>Географија: природни ресурси, геодиверзитет и биодиверзитет, глобално затопљење, загађење природе, ефекат стаклене баште, Малтус демографска пренасељеност.</p>	
<p>Извори</p>	
<p>На наредном списку наведена је корисна литература коју наставници могу консултовати:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Перовић, Миленко. <i>Увод у етику</i>, Нови Сад: Савез педагошких друштава Војводине, 2003. 2. Темков, Крил. <i>Добаро, боље, најбоље (етика за младе)</i>, Ниш: Бонес, 2003. 3. Макинтарјер, Аластер. <i>Кратка историја етике</i>, Београд: Плато, 2000. 4. Ђукић, Остоја; Стојановић, Горан. <i>Морална филозофија (хрстоматија морално етичких текстова)</i>, Бања Лука: Филозофски факултет, 2014. 	

Оцјењивање

Оцјењивање треба да буде континуирано током школске године, обављено јавно и са образложењем онога што је ученик добро урадио, али и онога што треба да буде боље, као и грешака које је евентуално направио. Оцјењивање треба да служи као показатељ успјешности остваривања исхода дефинисаних наставним програмом, како наставнику, тако и самом ученику. Оцјена треба да буде у служби даљег развоја ученика и не треба је посматрати као казну или награду. Потребно је оцјењивати различите активности ученика, како би се мотивисали за интерактивно учешће у настави и добили повратну информацију о успјешности свога рада. Приликом оцјењивања постигнућа ученика акценат ставити на квалитет знања користећи се Блумовом таксономијом класификације исхода учења:

1. Знање – ученик идентификује, присјећа се, набраја, цитира, дефинише;
2. Разумијевање – схвата главне идеје, интерпретира их разумљиво, схвата узрок и посљедице;
3. Примјена – користи знање и рјешава нове проблеме, примјењује принципе у рјешавању дилема, демонстрира;
4. Анализа – уочава битно, разлаже цјелину на дјелове, упоређује и класификује;
5. Синтеза – модификује, интегрише, резимира, повезује различите области и појмове, уочава дубље проблеме;
6. Евалуација – тестира, предлаже, утврђује ваљаност позиције на основу критеријума, уочава некохерентности, аргументује властито вриједносно суђење.

Писмена провјера знања није адекватан начин испитивања етике. Уколико се провјера знања обавља писмено пожељно је да то буде са питањима отвореног типа. Таква питања представљају задатке са виших нивоа Блумове таксономије и дају могућност веће оцјене. Уколико се испитује познавање елементарнијих чињеница као предуслова за аналитичко и критичко мишљење, може се такође искористити петнаестоминутни тест затвореног типа.

Одговарајући облик испитивања етике је усмени испит праћен континуирано током школске године кроз дијалог и наставне активности, а не традиционалним прозивањем и одговарањем испред табле. Овим се ставља нагласак на процес долажења до знања и развијање способности, а не само на пукe чињенице. Усмена питања треба да буду кратка и јасна, да захтијевају промишљање а не набрајање чињеница. Ученик би требао да препозна апстрактно у личном искуству, повезује различите појмове, стекне властити став и аргументовано га одбрани. Због тога је важно да наставник створи угодну и приступачну климу, како би са учеником могао остварити „филозофски дијалог“.

Писање реферата одговарајући је облик оцјењивања етике пошто директно демонстрира процес самосталног и критичког мишљења ученика у дијалогу са заданом темом. Наравно потребно је претходно ученике укратко припремити за писање реферата. Објаснити им структуру (увод, главни дио, закључак), врсте реферата (аналитички, компаративни, аргументацијски и сл.) као и критеријуме по којима ће реферати бити оцјењивани (поштовање форме, стил писања, поткријељеност аргумената, проблем плагијата). Такође, учениково излагање написаног реферата пред групом колега треба додатно наградити.

Наставник мора бити свјестан грешака оцјењивања (хало ефекат, средња оцјена, погрешан контраст, лична фрустрација). Треба се потруди да их умањи и у што већој мјери уклони из своје праксе.